

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง " กลยุทธ์การสื่อสารของเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟู กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเลิกยาเสพติด " ได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล
2. แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารในกลุ่ม
3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ
5. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนบำบัด
6. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาบุคคล
7. แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพโดยสมบูรณ์ของบุคคล
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือเป็นกลุ่มย่อยที่มีลักษณะการสื่อสารแบบตัวต่อตัว (person to person) โดยผู้ทำหน้าที่สื่อสารจะเป็นทั้งผู้ส่งสาร และผู้รับสาร สามารถติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง (direct) และสามารถสลับเปลี่ยนสถานภาพของการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารร่วมกันในระหว่างทำการสื่อสาร กล่าวคือ ขณะที่บุคคลหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร บุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นผู้รับสาร โดยการสื่อสารประเภทนี้จะมียุทธศาสตร์ประกอบของการสื่อสารอยู่ครบถ้วน คือ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) ผู้รับสาร (Receiver) ผล (Effect) และปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback)

การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้ เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีคน 2 คน เช่น การพูดคุยกันระหว่าง 2 คน การเขียนจดหมายถึงกัน และการใช้โทรศัพท์ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน การสื่อสารระหว่างบุคคลก็สามารถเกิดขึ้นได้ในกรณีของกลุ่มย่อย (small group) ซึ่งมีคนมากกว่า 2 คนขึ้นไปมารวมตัวกันในลักษณะที่สามารถติดต่อแลกเปลี่ยนสารกันได้โดยตรง เช่น การประชุมกลุ่มย่อย การอบรม การสัมมนา และ การศึกษาในชั้นเรียน เป็นต้น (ปรมะ สตะวาทิน , 2531)

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคลเพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถซักถามเพิ่มเติมจากแหล่งสารได้ทันที ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

ธีโอดอร์ มีด นิวคอมบ์ (Theodore Mead Newcomb, 1954) กล่าวว่า การสื่อสารทำหน้าที่สำคัญ คือ ทำให้บุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป สามารถดำรง หรือรักษาไว้ซึ่งความเข้าใจ หรือความเหมือนกันในสิ่งที่ได้สื่อสารกัน ดังนั้น การสื่อสารจึงเปรียบเสมือนการให้คำตอบ หรือให้การเรียนรู้ถึงวิถีการแก้ไขความเครียด ความขัดแย้ง และสถานการณ์ที่เกิดความไม่สมดุลกัน หรือมีความไม่แน่นอนเกิดขึ้น มนุษย์จะพยายามทำการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการแสวงหาข้อมูล การให้ข้อมูล การแลกเปลี่ยนข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลกัน Newcomb เรียกแบบจำลองนี้ว่า Co-orientation (อ้างในทวนดี บุญลือ, 2529 : 501 - 502) ซึ่งเขียนเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

แบบจำลองการสื่อสารระหว่างบุคคลของ Newcomb

A = บุคคล

B = แหล่งสาร

X = ปัญหา

แบบจำลองดังกล่าว อธิบายถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของคน 2 คน กับสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นรูปสามเหลี่ยม คนสองคน คือ A และ B มีปฏิสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างกันต่อวัตถุ สิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลที่สาม X (ดังแผนภาพ)

โดยการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้จะต้องดำเนินภายใต้เงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เมื่อเกิดความประหัยใจ หรือแรงจูงใจระหว่างบุคคล
2. เมื่อบุคคลที่สาม วัตถุ / เรื่องราว (X) มีความสำคัญต่อบุคคลอย่างน้อย 1 ใน 2 คนที่ทำการสื่อสารกัน
3. เมื่อบุคคลที่สาม วัตถุ / เรื่องราว (X) มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ร่วมกันในระหว่างบุคคลทั้งสอง

คุณลักษณะของสื่อบุคคล

สื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลผู้ที่มีพาข่าวสารจากบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่ง โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ที่จะมีปฏิริยาโต้ตอบระหว่างกัน

สื่อบุคคลนับว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสื่อสารเพื่อจูงใจ และการตัดสินใจของบุคคล สื่อบุคคลมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (กนกวัฒน์ สุวรรณานา , 2534 : 17 - 18) คือ

1. การไหลของข่าวสารเป็นแบบยุดลวิถี (Two - Way Communication) ทำให้ฝ่ายต่อการได้ตอบปัญหาต่าง ๆ ได้ทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้สามารถที่จะอธิบายปัญหาต่าง ๆ ได้ชัดเจนกว่าสื่ออื่น
2. การสื่อสารเป็นแบบลักษณะตัวต่อตัว หากผู้รับสารมีความเชื่อถือในตัวผู้ส่งสารก็จะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ปริมาณของปฏิริยาตอบสนองในขณะที่ทำกาสื่อสารเกิดขึ้นในระดับสูง
4. ช่วยลดกระบวนการทางเลือกในจิตวิทยา (Selective Process) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกรับสาร (Selective Exposure)

อย่างไรก็ตาม สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีข้อด้อยคือ ไม่สามารถที่จะส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วได้ จากรายงานการวิจัยพบว่า สื่อบุคคลเป็นสื่อที่ดีที่สุดในการสร้างทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล

ประสิทธิภาพของสื่อบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ผู้ส่งสารและผู้รับสาร สามารถซักถามทำความเข้าใจ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้โดยทันที จัดเป็นลักษณะที่เป็นประโยชน์มากในการชักจูงใจ และโน้มน้าวใจผู้รับสาร ประสิทธิภาพของสื่อบุคคลมีดังนี้ (เสถียร เขยประทับ , 2525)

1. สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบยุดลวิถี ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจ ก็สามารถไต่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน การที่ช่องทางที่เป็นสื่อระหว่างบุคคล มีระดับปฏิริยาตอบสนองสูง สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสารที่เกิดจากการเลือกรับสาร ตีความสาร และการเลือกจดจำสารได้
2. สามารถจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้ การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นแบ่งออกเป็น การติดต่อสื่อสารโดยตรง และการติดต่อสื่อสารโดยกลุ่ม ดังนี้

- **การติดต่อสื่อสารโดยตรง (Direct Contact)** การติดต่อโดยตรงนี้ใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสาร โดยวิธีการเข้าถึงตัวต่อตัว เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน วิธีนี้หากประชาชน หรือผู้รับสารสงสัย ไม่เข้าใจ ก็สามารถซักถามทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้เผยแพร่ข่าวสารยังสามารถสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รับสารได้ด้วย ฉะนั้น ในกิจกรรมการเผยแพร่ข่าวสารสร้างความเข้าใจ หรือชักจูงใจไม่น่าจะ จึงมักใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรง แต่มีข้อจำกัด คือ การสื่อสารประเภทนี้ต้องใช้สื่อบุคคลเป็นจำนวนมากสิ้นเปลืองเวลาและแรงงานในการเผยแพร่ข่าวสาร
- **การติดต่อสื่อสารโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public)** คือการติดต่อสื่อสารโดยผ่านกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม กลุ่มต่าง ๆ ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ ดังที่บลูเมอร์ (Blumer , 1969) กล่าวไว้ว่า " สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มที่ต่างชนิดกัน ส่วนใหญ่ชีวิตที่รวมกันอยู่ทั้งหมด จะประกอบกันเป็นแบบแผนปฏิบัติ และมีพฤติกรรมร่วมของบุคคล เมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปสู่ทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมีอารมณ์สนใจไปในทางนั้นด้วย " การติดต่อสื่อสารโดยกลุ่มนี้ อาจทำได้โดยการประชุม อภิปราย และสนทนาภายในกลุ่ม คือ จัดกลุ่มคนที่มีความสนใจเหมือนกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ให้สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีปฏิริยาโต้ตอบกัน ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธสาร

ลาซาร์เฟลด์ และเมนเซล (Lazarsfeld and Menzel , 1986) ได้เพิ่มเติมเหตุผลในความมีประสิทธิภาพของสื่อบุคคลว่า (อ้างใน พัทณี มะลิขาว , 2529 : 23)

1. การพูดคุยเป็นกันเองเป็นส่วนตัว ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเกิดความเป็นกันเอง และทำให้ผู้ฟังยอมรับความคิดเห็นของผู้พูดง่ายขึ้น
2. การสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันทำให้ผู้พูดสามารถดัดแปลงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้
3. การสื่อสารแบบนี้ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเขาได้รับประโยชน์ ในประเด็นที่สามารถแสดงความคิดเห็นกับผู้พูดได้

นอกจากนี้ Lazarsfeld and Menzel ได้กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้การติดต่อสื่อสารโดยผ่านสื่อบุคคลสามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ และสามารถมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่าสื่อชนิดอื่น ๆ มีดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล สามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสนทนา หรือรับฟังเป็นไปได้น้อยกว่าการรับสารจากสื่อชนิดอื่น ซึ่งผู้รับสารอาจหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติ และความเชื่อของตน หรือเรื่องที่เขาไม่สนใจได้ง่าย

2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face to face) เปิดโอกาสให้ผู้สื่อสารสามารถปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว ถ้าหากเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการปฏิบัติจากผู้ที่สนทนาด้วย
3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น จะมีลักษณะง่าย เป็นกันเอง จึงง่ายต่อการชักจูงใจ โน้มน้าวใจให้ดลี่ยตาม
4. ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจ หรือความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จัก และนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อนการติดต่อสื่อสาร

ในการวิจัยประเด็นกลยุทธการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าบัตพื้นฟู จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อมโยงแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เข้ากับงานวิจัย เนื่องจากมีความสำคัญ และมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์งานวิจัยนี้ เพราะมุ่งศึกษาถึงกลยุทธการสื่อสารระหว่างบุคคลสองกลุ่ม ซึ่งกลุ่มแรกได้แก่ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พยาบาล และที่ปรึกษา กลุ่มที่สองได้แก่ ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเลิกยาเสพติด เนื่องจากทั้งสองกลุ่มนี้จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างกันแบบ Person to Person ซึ่งเป็นการสื่อสารในลักษณะการพูดคุย อบรม แนะนำ แนะนำ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการแสดงทัศนคติ และความคิดเห็นต่อกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน รวมทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อการบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้สามารถเลิกยาเสพติดได้ โดยใช้การติดต่อสื่อสารผ่านกิจกรรมฟื้นฟู ดังนั้นผลที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ จะสามารถอธิบายให้เห็นถึงลักษณะและรูปแบบการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าบัตพื้นฟู ไปยังผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูแบบตัวต่อตัว ได้อย่างไร

2. แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication)

คำว่า " กลุ่ม " (Group) มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายในทางจิตวิทยาสังคม ถือว่ากลุ่มไม่ใช่เป็นคนมารวมกันเฉย ๆ แต่มีความหมายลึกซึ้งมากกว่านั้น จึงได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า " กลุ่ม " ดังนี้ (อ้างจาก Darwin Cartwright & Alvin Zander , 1968 : 46 - 47)

บรอดเบค (Brodbeck) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่ม คือ การรวมกันของบุคคลที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่แน่นอนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์นั้นขึ้นอยู่กับชนิดของกลุ่ม ความคล้ายกันหรือเหมือนกันของบุคคลในกลุ่มไม่ใช่สิ่งสำคัญของการรวมกลุ่ม แต่อยู่ที่ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มหรือปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ของกลุ่มนั่นเอง

เลวิน (Lewin) ได้ให้ทัศนะในเรื่องของกลุ่มไว้ว่า ความเหมือนหรือความแตกต่างไม่ได้เป็นเครื่องตัดสินว่า คน 2 คนอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือต่างกลุ่มกัน แต่อยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) หรือการพึ่งพาศักดิ์กันในรูปแบบอื่น ๆ มากกว่า

จากความหมายของนักจิตวิทยาทั้งสอง พอจะนำมาสรุปรวมกันได้ว่า “กลุ่ม” หมายถึง การรวมกันของคนหลาย ๆ คน ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้พวกเขาพึ่งพาศักดิ์กันได้ในระดับที่พอดีระดับหนึ่ง

ธรรมชาติและคุณสมบัติของกลุ่ม จำแนกเป็นประการต่างๆ ไว้ดังนี้ (ธีรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์, 2534)

1. **สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาศักดิ์กัน และมีความคล้ายคลึงกัน** หมายความว่า ความคิด พฤติกรรมของสมาชิกภายในกลุ่มจะถูกเปลี่ยน หรือได้รับอิทธิพลจากการแสดงออกซึ่งความคิด และพฤติกรรมของสมาชิกคนอื่น ๆ ภายในกลุ่ม
2. **กลุ่มจะต้องมีการสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก** หมายถึง การมีการตอบสนองต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
3. **สมาชิกในกลุ่มอยู่ร่วมมือกันเพื่อจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เดียวกัน** เช่น ช่วยกันทำงานให้เสร็จสิ้น หรือหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
4. **กลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐาน หรือความคาดหวังสำหรับทุกคนหรือคนส่วนใหญ่ภายในกลุ่ม** ทั้งนี้บรรทัดฐาน คือมาตรฐานที่วางไว้ กลุ่มอาจจะกำหนดมาตรฐานทั้งด้านพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วม การมีปฏิสัมพันธ์กัน หรือด้านอื่น ๆ บรรทัดฐานอาจหมายถึงบทบาทซึ่งเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของบุคคลภายในกลุ่ม

จุดมุ่งหมายของกลุ่ม

จุดมุ่งหมายของกลุ่มเป็นดัชนีชี้ถึงเป้าหมายที่กลุ่มประสงค์จะบรรลุผล ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

1. **กลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร** กลุ่มประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อการค้นหาและแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กลุ่มศึกษาในเรื่องต่าง ๆ กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง เป็นต้น
2. **กลุ่มเพื่อการสังคม** กลุ่มประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายโน้มเอียงไปในมิติด้านอารมณ์ - สังคม (Social - Emotional) มากกว่าเพื่อให้เกิดผลงาน กลุ่มจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นหลัก เพื่อให้สมาชิกรู้จักในกันและกันในฐานะที่แต่ละคนมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว ตัวอย่างเช่น กลุ่มสังสรรค์ กลุ่มพัฒนาตนเอง กลุ่มท่องเที่ยว เป็นต้น

3. **กลุ่มเพื่อการแก้ปัญหา** กลุ่มประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยที่สมาชิกจะต้องร่วมกันนิยามขอบข่ายของปัญหาให้ชัดเจน จึงจะสามารถค้นหาสาเหตุและวิธีการแก้ปัญหาได้ ผลงานที่จะต้องแล้วเสร็จจึงเป็นสิ่งที่กลุ่มซึ่งมีจุดมุ่งหมายประเภทนี้จะต้องดำเนินการให้ได้ด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กลุ่มพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติต่าง ๆ กลุ่มศึกษาปัญหาสังคม กลุ่มพิจารณาทางเลือกใหม่ทางการศึกษา กลุ่มแก้ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น

ประเภทของกลุ่ม

William D. Brooks (1983) ได้แยกประเภทของกลุ่มออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. **กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group)** ได้แก่ กลุ่มครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท
2. **กลุ่มลำลอง (Casual Group)** ได้แก่ กลุ่มที่รวมตัวกันอย่างไม่เป็นพิธีต้อง ไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำงานใด ๆ เฉพาะเจาะจง เช่น สภากาแฟ กลุ่มพบปะในวันอาหาร
3. **กลุ่มศึกษา (Educational Group)** ได้แก่ กลุ่มที่รวมตัวกันด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เช่น กลุ่มศึกษาศิลปวัฒนธรรมไทย
4. **กลุ่มบำบัด (Therapeutic Group)** ได้แก่ กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นกระบวนการแนะแนวหรือแก้ไขปัญหาด้านจิตใจหรือพฤติกรรมของบุคคล เช่น กลุ่มบำบัดฟื้นฟูปัญหาเสพยาเสพติด กลุ่มจิตบำบัด กลุ่มชุมชนบำบัด
5. **กลุ่มแก้ปัญหา (Problem Solving Group)** ได้แก่ กลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจงเพื่อแก้ปัญหาที่แก้ไม่ได้ ดำเนินการติดตาม ประเมินผล เช่น คณะกรรมการแก้ไขและปรับปรุงปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานคร กลุ่มแก้ปัญหาคาสิโนให้โทษ

แบบแผนการสื่อสารภายในกลุ่ม (อิริกันท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2534)

การสื่อสารในกลุ่มเกิดจากความต้องการของสมาชิกคนใดคนหนึ่งภายในกลุ่มที่จะทราบถึงความคิด ความเชื่อของสมาชิกคนอื่น ๆ อันจะเป็นผลให้สมาชิกผู้นั้นสามารถเปลี่ยนความคิดความเชื่อของตน และขณะเดียวกันก็พยายามเปลี่ยนความคิดความเชื่อของสมาชิกคนอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับตนด้วย ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า " กระบวนการกลุ่ม " (Group Process) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มจะเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มได้กระทำการสื่อสาร ประเมินผล และตกลงร่วมกัน

การสื่อสารอาจจะปราศจากประสิทธิภาพได้ถ้ากลุ่มมีขนาดใหญ่เกินไป เช่น สมาชิกมีจำนวนมากจนไม่สามารถสื่อสารกันแบบซึ่งหน้าได้ ขาดการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มจะบรรลุความสำเร็จได้นั้น สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ทั่วถึงกัน ให้เกียรติ

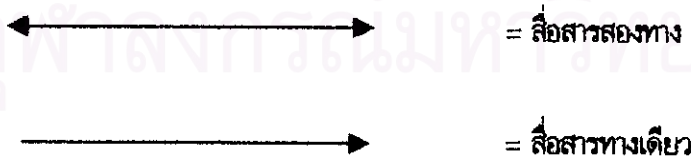
ผู้ร่วมสนทนา มีโอกาสได้พูดคุยกันทุกคนแทนที่จะมีผู้พูดเพียงคนเดียว การสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มจะไม่หยุดนิ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่ง แต่จะหมุนเวียนเคลื่อนที่ไปเสมอ และจะก้าวไปเรื่อย ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ นั่นคือ จะไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าการสื่อสารจะเป็นในลักษณะใด และจะต้องไม่มีลักษณะการบงการให้เป็นไปโดยเด็ดขาด

การสื่อสารภายในกลุ่ม นับเป็นปัจจัยพื้นฐานสากลของปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่ม ที่จะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิก เป็นพาหนะที่ทำให้เกิดการมีอิทธิพลต่อกัน การสื่อสารภายในกลุ่มเป็นรูปแบบการติดต่อเกี่ยวข้องและประสานงานกันภายในกลุ่ม โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะมีการรับ การถ่ายทอด เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ วิธีการสื่อสารที่ใช้ในการสื่อความหมายภายในกลุ่ม ได้แก่ การใช้ภาษาเขียน คำพูด สัญลักษณ์ การใช้สีหน้า ท่าทาง สายตา การสัมผัสต่าง ๆ ก็จัดเป็นวิธีการสื่อสารอย่างหนึ่ง

การติดต่อสื่อสารทางเดียวและสองทาง (One - way and Two - way Communication)

จากรูปแบบของการติดต่อสื่อสารที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าการสื่อสารที่ไปยังฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แล้วไม่มีการโต้ตอบกลับมก จะทำให้เกิดโอกาสการผิดพลาดในการสื่อสาร และทำกิจกรรมกลุ่มได้มาก และยังทำให้กลุ่มไม่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ครูที่สอนนักเรียนโดยไม่มีการซักถามหรืออภิปรายโต้ตอบระหว่างครูกับนักเรียน จะทำให้นักเรียนเป็นเพียงแคผู้รับฟังเท่านั้น เมื่อไม่เข้าใจก็ไม่มีโอกาสซักถาม ความเข้าใจผิดอาจเกิดขึ้นได้ ความรู้ที่ได้ก็ไม่กระจ่างชัด ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า การสื่อสารทางเดียว (One - way Communication)

ในเรื่องของกลุ่มก็เช่นเดียวกัน ถ้าสมาชิกในกลุ่มมีการติดต่อกันและกันมากเท่าไร ความเข้าใจตรงกันจะเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ประสิทธิภาพของกลุ่มจะดีกว่ากลุ่มที่ไม่มีการติดต่อสารกัน การสื่อสารที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ได้ตอบกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน ลักษณะเช่นนี้ เรียกว่า การสื่อสารสองทาง (Two - way Communication)

ทิศทางของการสื่อสารในกลุ่มอาจจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One - Way Communication) และการสื่อสารแบบสองทาง (Two - Way Communication) ซึ่งลักษณะการสื่อสารทั้งสองแบบมีผลกระทบที่แตกต่างกัน ได้มีการวิจัยเชิงทดลองในเรื่องทิศทางของการสื่อสาร พบว่า การสื่อสารแบบสองทาง อาจจะช้า

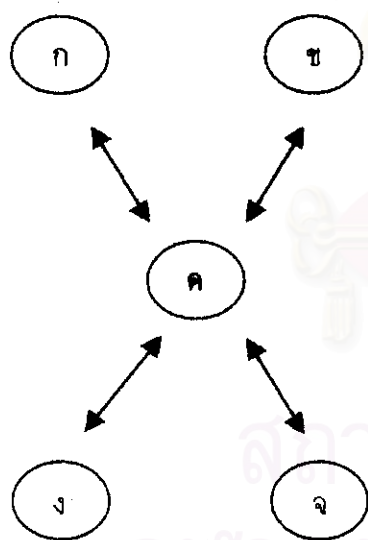
กว่าการสื่อสารแบบทางเดียว แต่มีความถูกต้องมากกว่า การสื่อสารในกลุ่มจะใช้การสื่อสารแบบสองทางเพราะ
 เนื่องจากมีประสิทธิภาพมากกว่าการสื่อสารแบบทางเดียว ทั้งนี้เพราะแบบสองทางผู้ส่งสารสามารถรับรู้ถึงปฏิกิริยา
 ย้อนกลับ (Feedback) ของผู้รับสารได้ในทันที

รูปแบบการสื่อสารในกลุ่ม (วินิจ เกตุว้า, คมเพชร ฉัตรสุกกุล, 2522)

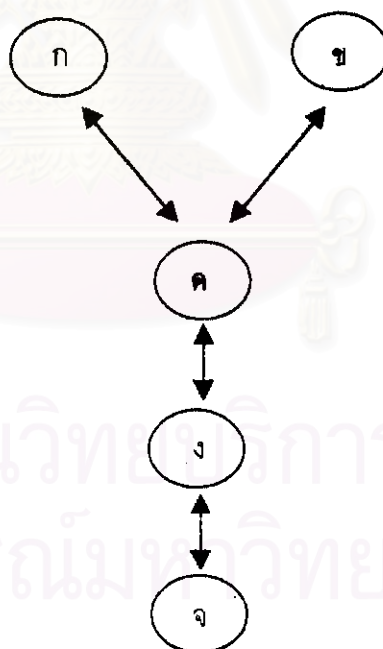
Harold J. Leavitt (1978) ได้ทดลองทำการวิจัยโดยใช้แบบของการสื่อสารหลายแบบ พบว่า
 การสื่อสารในกลุ่มสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

1. การสื่อสารแบบมีศูนย์กลาง (Centralized Communication) เป็นการสื่อสารที่มีใครคนใดคน
 หนึ่งเป็นศูนย์กลาง หรือทางผ่าน โดยที่สมาชิกคนอื่น ๆ ไม่มีการติดต่อกันโดยตรง แต่ต้องผ่านคนกลาง ดังนี้

แบบมีศูนย์กลาง

แบบวงล้อ

แบบตัว Y

แบบลูกโซ่

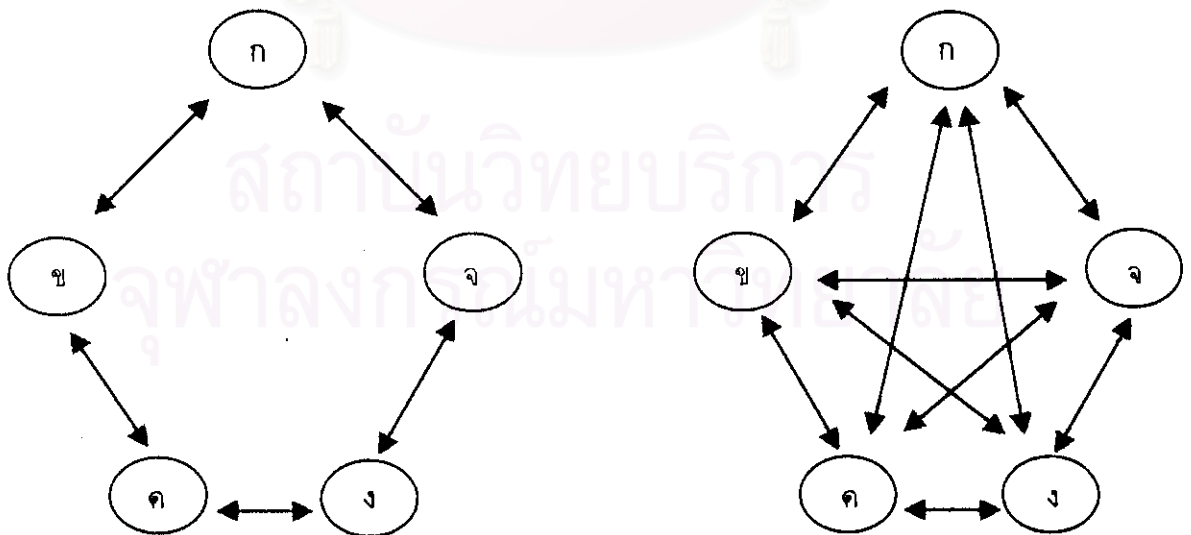
รูปแบบการสื่อสารแบบนี้จะเห็นว่า ค. จะเป็นศูนย์กลางของการติดต่อทั้งหมดในกลุ่ม ซึ่งมีประโยชน์ในการสั่งงานจากสายบังคับบัญชา รูปแบบนี้จะทำให้การสื่อสารในกลุ่มไม่เสียเวลา รวดเร็ว และสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

เครือข่ายแบบวงล้อ (The Wheel Network) เป็นการสื่อสารที่มีศูนย์กลางเพียงคนเดียว สมาชิกอีก 4 คนในเครือข่ายจะสามารถติดต่อไปยังผู้ที่เป็นศูนย์กลางการสื่อสาร แต่ไม่สามารถติดต่อกันได้โดยตรง ในการแก้ปัญหาของกลุ่ม สมาชิกจะส่งข่าวสารข้อมูลไปยังศูนย์กลางผู้ตัดสินใจ และส่งผลการตัดสินใจไปยังสมาชิก

เครือข่ายแบบลูกโซ่ (The Chain Network) ผู้ที่เป็นศูนย์กลางจะอยู่ตรงกลาง และมีบุคคล 2 คนทำหน้าที่เป็นลูกโซ่ และจะสามารถติดต่อกับบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้น คนในเครือข่ายจะส่งข่าวสารไปยังคนอื่น โดยผ่านคนกลางเท่านั้น จะไม่ติดต่อกันโดยตรง ผู้ที่เป็นศูนย์กลางจะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล และตัดสินใจ แล้วจึงผลการตัดสินใจมายังคนต่อ ๆ มาจนกระทั่งถึงคนสุดท้าย

2. การสื่อสารแบบไม่มีศูนย์กลาง (Decentralized Communication) เป็นการสื่อสารที่สมาชิกในกลุ่มติดต่อกันโดยอิสระ ไม่มีใครตัดสินใจคนเดียว แต่ร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา เป็นวิธีที่ใช้ได้ตรงกับกระบวนการกลุ่มมากเพราะทุกคนมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) การสื่อสารแบบนี้คำนึงถึงการเอาใจใส่ของสมาชิกภายในกลุ่ม สิ่งแวดล้อมในกลุ่ม ขวัญและกำลังใจของคนในกลุ่ม ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

แบบไม่มีศูนย์กลาง

แบบวงกลม

แบบทุกช่องทาง

เครือข่ายแบบวงกลม (The Circle Network) ในเครือข่ายแบบนี้ทุกคนมีโอกาสที่จะติดต่อเท่ากัน ทุกคนสามารถติดต่อกับคนรอบข้าง ได้ทั้งชาย และชว แต่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเรียงตามกันไป ในการแก้ปัญหาของเครือข่ายแบบนี้ สมาชิกทุกคนจะส่งข่าวสารข้อมูลผ่านไปยังคนอื่น เรียงต่อๆ กันไป แต่ละคนจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการตัดสินใจ

เครือข่ายแบบทุกร่องทาง (The All Channel) เป็นเครือข่ายการติดต่อที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะไม่มีข้อจำกัดการสื่อสารของสมาชิก ทุกคนสามารถติดต่อกับคนอื่น ๆ ในเครือข่ายได้โดยตรง สมาชิกแต่ละคนจะตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง เครือข่ายแบบนี้เปิดโอกาสให้มีปฏิริยาอันกล้าที่สุด และการตัดสินใจก็จะทำได้ถูกต้องมากที่สุด ขณะเดียวกันขวัญและกำลังใจของสมาชิกจะดีกว่าเครือข่ายที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด

ในแง่ของการสร้างความพึงพอใจ การพัฒนาทางอารมณ์ - สังคม พบว่าจะได้ผลดีในกลุ่มแบบทุกช่องทาง รองลงไปคือกลุ่มแบบวงกลม ซึ่งมีแนวโน้มลดการเนิ่นช้าและเป็นอิสระจากผู้นำกลุ่ม การที่กลุ่มซึ่งไม่รวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลางมีประสิทธิภาพในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่สมาชิกกลุ่ม เนื่องจากลักษณะเครือข่ายกลุ่มเอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างทั่วถึง ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน และสมาชิกได้แสดงความสำคัญของตนในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ทำให้พร้อมที่จะจัดอุปสรรคให้กลุ่ม

การสื่อสารในกลุ่มมีอิทธิพลกับสมาชิกอย่างไร

1. ยิ่งมีการสื่อสารกันระหว่างสมาชิกมากเท่าไร จะทำให้กลุ่มพอใจมากขึ้นเท่านั้น
2. บุคคลในกลุ่มที่ได้รับการติดต่อสื่อสารมากเท่าไร ก็หมายถึงบุคคลที่จะกลายเป็นผู้นำของกลุ่มต่อไป
3. ความพึงพอใจของสมาชิกมักจะสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร คือบุคคลที่มีการติดต่อมากจะมีความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจในกิจกรรมกลุ่มมากกว่าคนที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมหรือติดต่อสื่อสาร

ความสำคัญของการสื่อสารในกลุ่ม

1. สมาชิกจะไม่มี การติดต่อสื่อสารกันเท่าที่ควร หากสมาชิกในกลุ่มไม่ได้มีโอกาสตัดสินใจในปัญหาของกลุ่ม
2. ในการติดต่อสื่อสารกัน หากสมาชิกไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของสมาชิกอื่น ๆ จะก่อให้เกิดปัญหา
3. กลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสาร มักจะเป็นกลุ่มที่สามารถตกลงและตัดสินใจปัญหาได้รวดเร็ว
4. กลุ่มที่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสาร จะเกิดผู้นำ 2 ลักษณะคือ ผู้นำที่เอาการเอางานและเป็นที่ขอบพอก รักใคร่ของสมาชิก
5. การติดต่อสื่อสารที่ดี ผู้นำควรจะเป็นผู้ประสานความสามัคคี ความมีศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสาร

การสื่อสารในกลุ่ม เป็นเรื่องที่มีบทบาทและความสำคัญสำหรับเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟู และผู้ได้รับการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเลิกยาเสพติด ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารในกลุ่มจะทำให้สมาชิกผู้รับการบำบัดฟื้นฟูนั้นได้ร่วมกันคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อฟันฝ่าวิกฤตชีวิตการติดยาเสพติด ดังนั้นเจ้าหน้าที่ฯ จึงต้องใช้การสื่อสารกันในกลุ่ม โดยการพูดคุย อบรมสั่งสอน ชี้แนะแนวทางร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำกิจกรรมกลุ่มให้สำเร็จลุล่วงไป เนื่องด้วยเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาคติการติดยาเสพติด ทุกคนมีพื้นฐานของปัญหาเดียวกัน และต้องการทางออกของปัญหาที่เหมือนกัน นั่นคือการเลิกยาเสพติดให้หายขาด จึงทำให้การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในกลุ่ม ซึ่งการสื่อสารจะสามารถสร้างพลังความคิด ความอดทน ความตั้งใจจริง ความสามัคคี และรักพวกพ้อง ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันในการฟันฝ่าอุปสรรค ความรู้สึกกดดัน ความทุกข์ยากจากการบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของกลุ่มได้ ตลอดจนสามารถเลิกยาเสพติดได้แบบยั่งยืน มีจิตใจเข้มแข็ง และไม่กลับไปเสพซ้ำ

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Active Participation)

การมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเข้ามามีบทบาทร่วมกันคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาที่สมาชิกมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลาย ๆ เรื่อง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ

การมีส่วนร่วมของบุคคล คือ การที่บุคคลหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ และควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร ปัจจัยการผลิต ที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า " การมีส่วนร่วมของประชาชน " ซึ่งมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาไว้ว่า เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่าง ๆ คือ (United Nation อังใน อัศจรรย์ 3, 2539 : 29)

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้
2. ในการเข้าร่วมปฏิบัติตามแผนการ หรือโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ

ความหมายของการมีส่วนร่วมนั้นมีหลากหลาย ดังที่รายงานการประชุมของ The Ad Hoc Group of Experts ในเรื่องเกี่ยวกับ " Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development " (อังใน ปัญญา สุวิศักดิ์ , 2539 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า " คำว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ไม่สามารถให้คำจำกัดความที่แน่นอนได้ และมีกรให้ความหมายต่าง

กันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกัน การที่จะเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน นั้นจะต้องพิจารณาถึงบริบท (Context) ของแต่ละประเทศ และสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศนั้น” และมีการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ต่าง ๆ กัน คือ

การมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดโอกาสที่จะส่งผลให้สมาชิกของชุมชน และสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมและอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นดังนี้

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดการวางนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Department of International Economic and Social Affairs , 1981 : 5 อ้างใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี , 2539 : 18)

เดวิส ดี คีท (Davis D. Keith , 1972 : 136 อ้างใน ประสพสุข ตีอินทร์ , 2531 : 19) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับทางจิตใจ และอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น และทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วยเช่นกัน

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin , 1976 : 138 อ้างใน ประสพสุข ตีอินทร์ , 2531 : 20) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างจริงจังของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญของประชาชนในการแก้ไขปัญหา ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนการติดตามผลปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ประสพสุข ตีอินทร์ , 2531 : 21 ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การ เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ , 2527 : 182 - 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสภาพการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของความเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น และทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าว แนวความคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น ได้บังเกิดขึ้นกับชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ ดังนี้

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลซึ่งเห็นพ้องต้องกัน จึงกลายเป็นความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่ร่วมกันตัดสินใจ จะต้องมียุทธศาสตร์มากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมอาจจะเกิดจากแนวคิดอื่น ๆ เช่น

1. ความศรัทธาที่มีต่อบุคคลที่น่าเชื่อถือ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน
2. ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีความศรัทธา หรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ
3. อำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้บุคคลที่ถูกบังคับมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ แบบฝืนใจ

นิศากร วิญฉัยภาพ (2530 : 19) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมกลุ่ม โดยอาจเกี่ยวข้องในลักษณะการทำงานร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาการตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมกับรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบถึงบุคคล การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกันในการพัฒนา เป็นการแก้ไขปัญหา และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับกันว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น สังคม รวมทั้งอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน

นรินทร์ จงวุฒิวะศย์ (2527 : 188) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 ประการตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Industrial Organization) เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสมาชิกต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการกลุ่ม หรือชุมชน

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non - Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม

อดิน รพีพัฒน์ (2525 : 78 - 79) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับคือ

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และความต้องการของชุมชนตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางต่างๆ ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา
3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทาง และวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาและวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม

เดชลอร์ และซ็อค (Deshler and Sock อ้างใน Shirley A White with K Sadanandan Nair and Joseph Ascroft , 1994 : 17) สรุปว่าการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมจอมปลอม (Pseudo - Participation) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามแนวทางที่นักวางแผน นักบริหาร และผู้มีอิทธิพล หรือผู้มีอำนาจในชุมชนได้เป็นผู้กำหนดควบคุม ตลอดทั้งดำเนินการตัดสินใจแทนประชาชน
2. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine - Participation) คือการที่ผู้มีอิทธิพล หรือผู้มีอำนาจ ตลอดจนนักบริหารและนักวางแผน ร่วมมือกันทำงานกับประชาชนในการกระทำใด ๆ ทุกกระบวนการของการทำงาน กระบวนการตัดสินใจของประชาชน ประชาชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เข้าไปดูแล ควบคุมการปฏิบัติงานด้วยตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้มี 2 ลักษณะคือ
 - ความร่วมมือ (Operation) โดยประชาชนและผู้มีอำนาจได้เป็นตัวแทน และการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจ
 - การควบคุมของประชาชน (Citizen Control) คือการมอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนทุกขั้นตอนของการทำงาน

การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ๆ 3 ประการคือ

1. ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นความเกี่ยวข้องทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจของบุคคลหนึ่ง ไม่ใช่เฉพาะด้านร่างกาย การกระทำ หรือทักษะเพียงอย่างเดียว
2. การกระทำที่กระทำ เมื่อผู้ที่มีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้อง ทั้งด้านอารมณ์และจิตใจแล้ว เปรียบเสมือนเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลแสดงความคิดเห็นริเริ่ม เพื่อที่จะกระทำการให้บรรลุวัตถุประสงค์

ของกลุ่ม (Group Goal) ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงจำเป็นมากกว่าการที่จะกระทำตามคำสั่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งถือเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอมพร้อมใจ และการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และจิตใจแบบ “ ยุคลวิถี ” คือ มีการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนสารสนเทศทางระหว่างกลุ่มกับบุคคล

3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อมีความเกี่ยวข้องกับทางด้านอารมณ์ และจิตใจ การกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ ของกลุ่ม ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกกับรับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่มด้วย เพราะการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการรูปแบบหนึ่งของสังคม ในการที่บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการที่จะเห็นความสำเร็จของการกระทำนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

William Reeder (1963 : 39 - 53) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ได้ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทัศนคติ และค่านิยมของตน
2. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน
3. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้อง รักษาผลประโยชน์ของตน
4. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
5. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
6. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
7. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลจะกระทำโดยการบีบบังคับไม่ได้
8. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ บุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี
9. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย
10. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ
11. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น ยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นจะแสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟู กับผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากกระบวนการสื่อสาร โดยการสื่อสารนั้นสามารถนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมความร่วมมือ และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูได้ในขณะเดียวกัน ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูจะเน้นการทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมกันแก้ไขปัญหา ร่วมกันตัดสินใจ และนำไปสู่การร่วมกันปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม ส่งผลให้สามารถเลิกยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์อ้างอิง เพื่ออธิบายผลที่ได้จากการวิจัยให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และมีลักษณะเป็นไปในทิศทางใด

4. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ (Concept of Attitude)

ทัศนคติ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงระดับความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับภาวะทางใจของบุคคลที่มีต่อวัตถุ เป็นลักษณะของพฤติกรรม หรือส่วนนำที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมทางบวก หรือทางลบต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า " ทัศนคติ " หมายถึง แนวคิด ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า " aputus " ที่แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม

กอร์ดอน ดับเบิลยู อัลพอร์ต (Gordon W. Allport , 1967 : 3) กล่าวว่า " ทัศนคติ " หมายถึง สภาพความพร้อมทางจิต และประสาทที่ก่อตัวมาจากประสบการณ์ ซึ่งอาจแสดงผลออกมาโดยตรงหรือมีอิทธิพลต่อการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

โรคิช (Rokeach อ้างใน Wilbur Shramm , 1973 : 215) กล่าวว่า " ทัศนคติ " หมายถึง การผสมผสานความเชื่อภายในบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง จนทำให้บุคคลนั้นโน้มเอียงที่จะตอบสนองต่อสิ่งที่ตนเองชอบ

นอร์แมน แอล มัน (Norman L. Mun , 1971 : 77) กล่าวว่า " ทัศนคติ " หมายถึง ความรู้สึกและความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบัน และข้อเสนอใด ๆ ในทางที่ยอมรับปฏิบัติ ซึ่งมีผลทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

ฟิชบายน์ (Fishbien , 1967 : 257) กล่าวว่า " ทัศนคติ " หมายถึง เป็นการโน้มเอียงที่เกิดจากการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางสนับสนุน หรือไม่สนับสนุน ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม และเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

การ์เดอร์ ลินเซ และเอลเลียท อาร์สัน (Gardner Lindzey and Elliot Arson, 1969) กล่าวว่า "ทัศนคติ" เป็นพลังสำคัญที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมออกมา

เฮช ไชลด์ (H. Child อ้างในอรรถวณิช ปิณฑโฆท, 2537 : 21) กล่าวว่า "ทัศนคติ" หมายถึง แนวโน้มของคน ๆ หนึ่งที่มีต่อสิ่งเร้า หรือเรื่องบางเรื่อง รวมถึงผลรวมของความรู้สึก อคติ ความกลัว ความคิด และความรู้สึกอื่น ๆ ที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ และมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ (Belief) ในเรื่องต่าง ๆ หรือโลกทัศน์ที่ปลูกฝังอยู่ก่อนแล้ว (Predisposition) ซึ่งทัศนคตินั้นเป็นเพียงสภาพการรู้และจิตสำนึก ไม่สามารถสังเกตเห็น ไม่สามารถได้ยิน ได้กลิ่น หรือสัมผัสได้

พรหมทิพย์ กิวิวรรณบุศย์ (2531 : 18) กล่าวว่า "ทัศนคติ" หมายถึง การที่บุคคลให้ความหมายกับวัตถุ คน สัตว์ ความคิดรวบยอดต่าง ๆ สภาพการณ์ต่างกันเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดจากประสบการณ์ของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการคิด การกระทำของสมาชิกจำนวนมากของสังคม

สุพรรณ โสภนะเสถียร (2533 : 122) กล่าวว่า "ทัศนคติ" หมายถึง ดัชนีชี้ให้เห็นว่าบุคคลนั้นคิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุ หรือสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นพรมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรมเพื่อแสดงว่าชอบ หรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่ง ๆ ซึ่งถือเป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะส่งผลถึงพฤติกรรมต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ว่า "ทัศนคติ" หมายถึง การผสมผสานกันระหว่างความรู้ที่ได้ปลูกฝัง กับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เกิดจากการเรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และมีแนวโน้มให้การสนับสนุนหรือไม่สนับสนุน ซึ่งจะปรากฏเป็นพฤติกรรมหรือไม่ก็ได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคตินั้นเป็นทางบวกหรือในทางลบ

แคทซ์ และสโตนแลนด์ (Katz and Stotland, 1955) ได้แยกองค์ประกอบของทัศนคติไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความคิดหรือความรู้ความเข้าใจเรียกว่า "Cognitive Component" ได้แก่ ความคิดซึ่งเป็นส่วนประกอบของมนุษย์ในการคิด โดยความคิดนี้จะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่งแตกต่างกันออกไป
2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก เรียกว่า "Affective Component" ซึ่งเป็นสิ่งเร้าความคิดอีกทอดหนึ่ง ถ้าหากบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดี หรือไม่ดี ก็จะได้แสดงสิ่งที่กำลังคิดในขณะนั้นออกมาในลักษณะที่ต่างกัน เช่น ความรู้สึกในด้านบวก เรียกว่า "Positive Affective"

Component " ซึ่งจะมีความรู้สึกไปในทางที่ดี แต่ความรู้สึกในด้านลบ เรียกว่า " Negative Affective Component " เป็นความรู้สึกในทางที่ไม่ดี

- องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม เรียกว่า " Behavioral Component " เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มเน้นไปทางการกระทำ หรือพฤติกรรมในลักษณะที่เมื่อสิ่งเร้าแสดงปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เมื่อบุคคลมีความรู้สึกในด้านบวก พฤติกรรมที่แสดงออกก็จะเป็นไปในทางที่ดี

การเกิดทัศนคติ (Attitude Formation)

ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ จากแหล่งทัศนคติ (Source of Attitude) ต่าง ๆ อย่างไม่รู้ตามแหล่งที่ทำให้เกิดทัศนคติที่สำคัญคือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ , 2520 : 64 - 65)

- ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน
- การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from others) การได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นได้เช่นกัน
- สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติได้ เช่น พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับลูก เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อแม่ สิ่งที่ชอบ และไม่ชอบ
- ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด และอื่น ๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

ประเภทของทัศนคติ

บุคคลสามารถแสดงทัศนคติได้ 3 ประเภท คือ

- ทัศนคติเชิงบวก เป็นทัศนคติที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึกหรืออารมณ์จากสภาพจิตใจโต้ตอบในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กร และอื่น ๆ
- ทัศนคติเชิงลบ เป็นทัศนคติที่สร้างความรู้สึก เป็นไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หน่วยงาน องค์กร สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์กร และอื่น ๆ
- ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็น ในเรื่องราวและปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือต่อบุคคล หน่วยงาน องค์กร และอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง

ทัศนคติ 3 ประเภทนี้ บุคคลอาจจะมีเพียงประเภทเดียว หรือหลายประเภทรวมกันก็ได้ขึ้นอยู่กับความมั่นคง ในเรื่องความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิด หรือค่านิยมอื่น ๆ ที่มีต่อบุคคล สิ่งของ การกระทำ หรือสถานการณ์ต่างๆ เป็นต้น

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประกอบด้วย

1. การติดต่อสื่อสาร วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร และหนังสือ เป็นสื่อสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
2. การติดต่ออย่างใกล้ชิด สามารถทำให้คนได้เรียนรู้สภาพที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย ไม่มีความเข้าใจผิด
3. อิทธิพลส่วนบุคคล เกิดจากอิทธิพลบุคลิกภาพ และคุณสมบัติทางจิตใจที่แสดงออกมาทางกายกรรมและวจีกรรม บุคคลผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่ดีดังกล่าวนี้ ย่อมมีอิทธิพลเหนือทัศนคติของคนอื่นได้ง่าย
4. การตัดสินใจของกลุ่ม ถ้าหากว่ากลุ่มได้ตัดสินใจไปในเรื่องใด ทัศนคติของคนในกลุ่มย่อมจะคล้อยตามกันไป

แม็คโกวร์ (Mcquire,1968 : 175 - 176) ได้สรุปสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติประกอบไปด้วย

1. สถานการณ์แนะนำ (Suggestion Situations) ปัจจัยพื้นฐานของสถานการณ์แนะนำนี้คือการแข่งขันการนำเสนอในเรื่องที่เกี่ยวกับทัศนคติ หรือพฤติกรรม ต่อบุคคลอื่น ๆ กันจนกว่าบุคคลนั้นจะยอมรับคำแนะนำ โดยทั่วไปการแนะนำไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลรองรับว่าทำไมบุคคลจึงต้องยอมรับคำแนะนำ และการแนะนำอาจเกิดจากการทำงานของคุณเอง หรือมาจากกลุ่มเพื่อนฝูง หัวหน้างาน หรือเกิดจากการแนะนำภายในตัวเอง
2. สถานการณ์ความสอดคล้องลงรอยกัน (Conformity Situations) เป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม โดยบุคคลพบว่า ความเชื่อของตนเองนั้นแตกต่างกันไปจากความเชื่อปทัสถานของกลุ่ม หรือผู้มีอำนาจ จึงพยายามเปลี่ยนความเชื่อของตนให้สอดคล้องกับปทัสถานความเชื่อของกลุ่ม หรือผู้มีอำนาจ ซึ่งบางครั้งบุคคลกระทำไปโดยไม่ได้มีแรงกดดันใด ๆ
3. สถานการณ์การพูดคุยภายในกลุ่ม (Group Discussion Situations) คือ สมาชิกภายในกลุ่มเสนอความเห็นที่ขัดแย้งกับความเห็นของบุคคลภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นความเห็นที่กลุ่มให้การยอมรับ แต่เมื่อมีการเสนอข้อโต้แย้งขึ้น กลุ่มจะต้องเพิ่มเติมข้อโต้แย้งนั้นไปตามวัตถุประสงค์เป้าหมายด้วยเช่นกัน
4. สารโน้มน้าวใจ (Persuasive Messages) คือ การที่บุคคลได้รับสารที่มีการชี้แจงข้อโต้แย้งของบุคคล และทำให้เห็นว่าบุคคลจะต้องยอมคล้อยตามสาร

5. การปลูกฝังความคิดใหม่ (Intensive Indoctrination) การปลูกฝังความคิดใหม่ที่เปรียบเสมือนการล้างสมอง ลบความคิดเก่าออกไป และนำความคิดใหม่เข้าไปแทน โดยผู้ทำการปลูกฝังได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่ 1 - 4 มาก่อนแล้ว

จุมพล รอดคำดี (2532 : 117) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้น มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงอยู่ 3 ระดับ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจมาจากสื่อมวลชน และบุคคลกลุ่มอื่น
2. การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะมาจากประสบการณ์ หรือความประทับใจ หรือสิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจ
3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม (norm) ซึ่งมีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเดิมเสียใหม่

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงทัศนคติต่อการเลิกยาเสพติดของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู หลังจากที่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กัน โดยการติดต่อสื่อสารของเจ้าหน้าที่บำบัดฟื้นฟู รวมไปถึงพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมฟื้นฟูต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งทัศนคติต่อการเลิกยาเสพติดของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูนั้นอาจจะเป็นไปในทางบวก หรือทางลบ ดังนี้

ทัศนคติทางบวก คือ ความรู้สึก อารมณ์ และความต้องการที่จะเลิกยาเสพติดอย่างแท้จริง เล็งเห็นถึงโทษของยาเสพติด หรือประโยชน์ของการเลิกยาเสพติด ไม่เข้าใกล้ ไม่เสพซ้ำ ตลอดจนมีความเชื่อถือศรัทธา เชื่อฟัง และไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ ฯ ที่ให้ความช่วยเหลือในการเลิกยาเสพติด

ทัศนคติทางลบ คือ ความรู้สึก ความคิดเห็นที่ไม่อยากเลิกยาเสพติดอย่างจริงจัง ไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการเลิกยาเสพติดในขั้นตอนการบำบัดฟื้นฟูต่าง ๆ ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูไม่มีความตั้งใจจริง มีความรู้สึกไม่ดี ขาดความเชื่อถือ และความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ ฯ รวมไปถึงการผินใจเพื่อเลิกยาเสพติด

5. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนบำบัด (Therapeutic Community)

ชุมชน หมายถึง หน่วยทางสังคมขนาดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นกลุ่มก้อนอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความเป็นมา และสภาพความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกนึกคิด และผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกส่วนใหญ่ได้ (ชีรวัดน์ นิจนตร , 2538)

วิลเลียม บิดเดิล (William Biddle, 1952) ให้ความหมายของชุมชนว่า "ชุมชน คือ สิ่งใดก็ตามที่ประชาชนได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการสำเร็จ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน"

ดไวท์ แอนเดอร์สัน (Dwight Anderson, 1952) กล่าวว่า "ชุมชนไม่ใช่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่รวมถึงสถาบันต่าง ๆ องค์การธุรกิจและอุตสาหกรรม ชุมชนที่แท้จริงจึงประกอบด้วยบุคคลซึ่งมีความสนใจร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันที่จะดำเนินการร่วมกันให้ได้รับความสำเร็จ"

พิชัย ทิรัญเจริญ (2527) กล่าวว่า "ชุมชนในแต่ละแห่ง นอกจากมีกลุ่มประชาชนอาศัยอยู่แล้วยังประกอบด้วยสถาบันต่าง ๆ อีกหลายแห่ง ประชาชน และสถาบันเหล่านี้เมื่ออยู่ใกล้ชิดกัน ย่อมต้องมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน"

วัฒนา พุทธางกูรานนท์ (2526) กล่าวว่า "ชุมชน หมายถึง กลุ่มมวลชนที่ได้พักอาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ศิลปวัฒนธรรมเดียวกัน มีการปกครองเหมือนกัน และมีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน ชุมชนจึงไม่ใช่กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่รวมถึงสถาบันต่าง ๆ มากมาย เช่น ศูนย์การค้า ธนาคาร ชุมชนทางรถไฟ โรงภาพยนตร์ เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล เป็นต้น"

วิจิตร อวระกุล (2534) กล่าวว่า "ชุมชน หมายถึง กลุ่มประชาชนเพื่อนบ้านที่เกี่ยวข้องกัน หรืออยู่ในละแวกเดียวกับสถาบัน มีสังคมเหมือนกันหรือมีกิจกรรม ศิลปะ ทัศนะ ประเพณีวัฒนธรรมเหมือนกัน มีความสนใจผลประโยชน์ที่ต้องเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ผูกพันยึดเหนี่ยวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน"

ชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) / T.C. ในการบำบัดฟื้นฟูของบ้านพิริตใจ

หมายถึง การอาศัยชุมชนเพื่อช่วยเหลือบำบัด เพื่อเปลี่ยนแปลง ทางด้านความคิด ความรู้สึก และการแสดงออก โดยอาศัยกระบวนการทางสังคมเข้ามาช่วยเหลือ เพราะคนเราจะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้โดยสังคม ซึ่งวิธีการฟื้นฟูสภาพจิตใจที่ใช้ในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จะเน้นการช่วยเหลือตนเองในหมู่ผู้ติดยาเสพติดด้วยกัน เพื่อพัฒนาให้เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ อารมณ์ และพฤติกรรมให้ไปในแนวทางที่เหมาะสม

หลักการ T.C. เพื่อการเปลี่ยนแปลง

Shaping Behavior คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

Intellectual Development คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด

Emotional & Spirit คือ การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึก

จากหลักการดังกล่าวทำให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงได้โดยการเรียนรู้ทางสังคม และพฤติกรรมของสมาชิกจะถูกดัดแปลงได้ด้วยการใช้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎการเรียนรู้ (Law of Learning) ซึ่งมีดังนี้

กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness)

- เมื่อคนเรามีความพร้อมที่จะทำสิ่งใด ถ้าได้ทำหรือเรียนรู้สมความปรารถนา ก็จะเกิดความพอใจ
- เมื่อมีความพร้อมแต่ไม่ได้ทำ ก็จะทำให้เกิดความรำคาญใจ
- เมื่อคนเรายังไม่พร้อมแต่ถูกบังคับให้ทำ ก็ย่อมเกิดความรำคาญใจ ดังนั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้นั้น ควรสร้างเหตุจูงใจให้พร้อมที่จะเรียนรู้ หากยังไม่พร้อมอย่างบังคับๆเสีย

กฎแห่งการฝึกฝน (Law of Exercise)

- พฤติกรรมอันใดที่คนเรากระทำบ่อย ๆ ย่อมเกิดความคล่องแคล่ว ชำนาญ สิ่งใดที่คนเราทอดทิ้งไปนาน จะย่อมกระทำสิ่งนั้น ๆ ได้ไม่ดีเหมือนเดิม การเรียนรู้หรือทำสิ่งต่าง ๆ บ่อย ๆ ทำให้ได้มีโอกาสฝึกฝน และความรู้ความสามารถของคนเราย่อมจะดีขึ้น การฝึกหัดนั้นหากทำด้วยความเต็มใจและสนใจจะทำให้ได้รับผลอย่างเต็มที่ และการฝึกฝนโดยสม่ำเสมอ ส่งผลให้สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

กฎแห่งผลตอบแทน (Law of Effect)

- พฤติกรรมอันใดทำให้พอใจ คนเราย่อมทำพฤติกรรมอันนั้นซ้ำอีกและพฤติกรรมอันใดที่สร้างความรำคาญใจให้ คนเราจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำพฤติกรรมอันนั้นอีกต่อไป นั้นหมายความว่า คนเราสนุกพอใจในการทำสิ่งใดก็จะทำเรื่อยๆ เมื่อทำบ่อยๆ ก็เกิดความชำนาญตามมา กฎข้อนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเจตคติและความสนใจเป็นอย่างมาก

สมาชิกในชุมชนบำบัดจะต้องปฏิบัติตนดังนี้

1. ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
2. ทำกิจกรรมร่วมกัน
3. จัดสรรภาระงานโดยแบ่งหน้าที่กันทำตามระเบียบและข้อตกลง
4. มีส่วนช่วยเหลือให้ผู้อื่นมีจิตใจที่เข้มแข็งขึ้น
5. ช่วยดูแลความประพฤติซึ่งกันและกัน
6. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
7. เผชิญปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ ร่วมกัน

แนวทางการแก้ไขพฤติกรรม

ชุมชนบำบัดจะเน้นการแก้ปัญหาทางจิตใจเป็นสำคัญ ด้วยหลักการ 3 ประการคือ

1. **การเลียนแบบพฤติกรรมที่ดี** ด้วยความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นไปในทางที่ดี เมื่อได้เห็นว่ามีผู้ที่อยู่ในสภาพเดียวกัน และเคยติดยาเสพติดมาก่อนสามารถทำได้ ก็จะเป็นแรงบันดาลใจให้มีความเข้มแข็งและก้าวสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเช่นกัน
2. **การอยู่ร่วมกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน** อันจะสร้างความรัก ความผูกพัน ความห่วงใยให้เกิดขึ้น นำไปสู่การรักตนเอง รักผู้อื่น
3. **การใช้อิทธิพลกลุ่ม** เพื่อเป็นแรงเสริมในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม โดยกลุ่มเพื่อนจะเป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

การปกครองในชุมชนบำบัด

ประกอบด้วยสมาชิกผู้เลิกยาเสพติด (Ex - addict) ที่ผ่านการฝึกอบรมความรู้ด้านชุมชนบำบัด และสมาชิกผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพจิตใจ ซึ่งจะอยู่ร่วมกันเสมือนครอบครัวแต่มีการแบ่งระดับการปกครองเลื่อน - ลด ระดับเพื่อเป็นแรงเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น จากสมาชิกกลุ่มสู่วางหน้า สู่หัวหน้าแผนก จะต้องเรียนรู้การเป็นผู้ตาม และผู้นำ รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน แต่ขณะเดียวกันเมื่อเข้ากลุ่มบำบัดก็จะสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่โดยไม่มีระดับชั้น

แนวความคิดของชุมชนบำบัด

ชุมชนบำบัด

เปรียบเสมือน ครอบครัวใหม่สำหรับผู้เลิกยาเสพติด

ทุกคนมีความสำคัญซึ่งกันและกัน

ให้ “ ความหวัง ” ต่อกันในการกลับคืนสู่ชีวิตใหม่

รุ่นแรกจะเป็นแบบอย่างที่ดีต่อรุ่นหลัง

ความรัก ความเอื้ออาทร และความห่วงใย

เสมือนสายใยของการเปลี่ยนแปลง ความคิด และพฤติกรรม

อยู่ในกรอบของบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ

มีอุดมการณ์ของความเป็นเหตุเป็นผล ซื่อสัตย์และสุจริต

ยอมรับในข้อผิดพลาด ข้อบกพร่องของตนเองและผู้อื่น

ค้นหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง

เพื่อให้บรรลุ “ การค้นพบตนเอง ”

ก้าวไปสู่จุดหมายของความเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ

สามารถกลับไปสู่สังคมภายนอกได้อย่างมั่นคง

ชุมชนบำบัดจะทำให้สมาชิกเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา โดยการเรียนรู้ทางสังคม สมาชิกมีการเรียนรู้กิจกรรมโดยการเลียนแบบจากรุ่นพี่ พฤติกรรมจะถูกเปลี่ยนไปด้วยการให้รางวัลและการลงโทษ จนเกิดการเรียนรู้ และตระหนักได้ มีการฝึกฝนให้ทำบ่อย ๆ จนเกิดพฤติกรรมที่ดี (กองบำบัดรักษา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด , 2536)

การเรียนรู้ทางสังคมที่มีประสิทธิภาพสูง ที่จะใช้บนเส้นทางฟื้นฟูปัญหา คือการสร้างกลุ่มเพื่อนฝูงที่กำลังฟื้นสภาพ จำนวน 5 - 12 คน ก่อให้เกิดอิทธิพลในทางที่ดี มีตัวอย่างให้สามารถเลียนแบบได้ แรงสนับสนุนและคำชี้แนะจากกลุ่มเพื่อน มักจะได้รับการยอมรับที่เร็วกว่า พลังการเรียนรู้จะหลั่งไหลมาอย่างเสรีมากขึ้น กลุ่มเพื่อนบางครั้งจะมีบทบาทเหมือนครอบครัวของผู้ติดสารเสพติดให้ความรู้ถึงปลอดภัย และความเป็นกันเอง ผู้ติดสารเสพติดจะต่อต้านกฎเกณฑ์และระเบียบวิธีต่าง ๆ แต่เขาเหล่านั้นจะยอมรับกลุ่มเพื่อนซึ่งประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง และเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลเหนือพวกเขา ทำให้สามารถเรียนรู้ในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างเต็มใจซึ่งเท่ากับเป็นการพัฒนาวินัย และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิธีการดูอย่างจากสังคม มิใช่โดยวิธีการบีบบังคับ (Zackon Fred , 1992)

การวิจัยในประเด็นนี้มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรมกลุ่มของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเลิกยาเสพติด ทั้งนี้ขั้นตอนการบำบัดฟื้นฟูนั้นจะใช้แนวทาง “ชุมชนบำบัด” เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือ โดยสังคมของกลุ่มคนที่ติดยาเสพติดจะทำหน้าที่ดูแลตนเอง และผู้อื่นที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ซึ่งวิธีการนี้เป็นหนทางหนึ่งที่สามารถชักจูง โน้มน้าวใจให้ช่วยเหลือกันค้นหาทางออก แนวทางการแก้ไขกับปัญหาร่วมกัน นอกจากนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูจะได้แสดงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ส่วนหนึ่งของปัญหาที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน เพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง

การใช้วิธีชุมชนบำบัดนี้เป็นสิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความมีศักยภาพของกลุ่มชุมชนนั้น ๆ ในการค้นหาหนทาง วิธีดำเนินการแก้ไขร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งกัน อันเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดให้หายขาดได้ ทั้งนี้ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูจะต้องเรียนรู้พฤติกรรมจากรุ่นพี่ที่เคยมีประสบการณ์การติดยาเสพติด การเลิกยา และการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเป็นตัวอย่าง และแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามแนวทางของชุมชนบำบัดต่อไป

6. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาบุคคล

เมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันจนทำให้เกิดเป็น “กลุ่ม” ย่อมมีผลตามมาหลายประการ อย่างน้อยที่สุดทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นระหว่างบุคคลแต่ละคน ซึ่งการรวมตัวก็ย่อมทำให้เกิดพลังกลุ่มขึ้นมาได้ สามารถนำไปใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยส่วนมากความคิดของกิจกรรมกลุ่มย่อมจะมุ่งไปในทางที่ดี กล่าวคือ พยายามนำเอากิจกรรมกลุ่มไปช่วยในการพัฒนาบุคคล และพัฒนาสังคมต่อไป

กลุ่มใดก็ตามที่มีสมาชิกมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก (Homogeneity) จะทำให้กลุ่มนั้นไม่ค่อยพัฒนาเปลี่ยนแปลง หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา ทั้งนี้เพราะว่าแต่ละคนก็คิดเหมือนกัน ทำให้มีข้อสรุปได้อย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากสมาชิกมีความแตกต่างกัน (Heterogeneity) การระดมความคิด ความสามารถ หลาย ๆ แบบ แล้วนำมาประนีประนอมกัน ย่อมจะทำให้กลุ่มมีความคิดกว้างขวาง เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทำให้กลุ่มมีบูรณาการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรวมกลุ่มกันเมื่อใดก็ตาม จะทำให้เกิดพลังกลุ่มแน่นอน

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

กิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาบุคคลได้ ถ้าหากผู้จัดกิจกรรมกลุ่มเป็นผู้ที่มีความสามารถ ตลอดจนรู้กระบวนการของการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี สาเหตุที่ต้องใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาบุคคลนั้น ก็เพราะว่าการเรียนรู้โดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ บุคคลจะได้รับประสบการณ์โดยตรง นอกจากปฏิบัติแล้วยังเกิดความรู้สึกต่าง ๆ ขึ้นด้วย ผลจากการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มจะทำให้บุคคลซาบซึ้งประทับใจ มากกว่าการที่จะสอนบุคคลให้มีการ

พัฒนาตนเองโดยใช้วาจาเพียงอย่างเดียว แต่อย่างไรก็ตามความร่วมมืออย่างจริงจังของสมาชิกก็เป็นสิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการจัดกิจกรรมกลุ่ม ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนา ถ้าหากสมาชิกไม่รับเอาประสบการณ์ก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใด สมาชิกบางคนไม่ได้ร่วมมือในกลุ่มอย่างจริงจัง เพียงแต่จะรับความสนุกสนานเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าที่จะเกิดขึ้น ถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนี้แล้วไม่เพียงแต่เขาจะไม่ได้รับประโยชน์เท่านั้น แต่จะทำให้สมาชิกอื่น ๆ ได้รับผลเสียหายด้วย ผู้จัดการกิจกรรมกลุ่มจะต้องระมัดระวังปัญหาดังกล่าว และจะต้องรับแก้ไขสถานการณ์ทันที โดยหลักการของการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมนั้น ผู้จัดการควรรักษาสมาชิกยึดหลักบางประการเพื่อความมั่นคงของกลุ่ม เช่น สมาชิกจะต้องเก็บความลับบางอย่างของสมาชิกไว้ การเปิดเผยความลับไม่ควรกระทำ เพราะจะทำให้เกิดความเสียหายได้ ซ้ำยังเป็นการทำลายสัมพันธภาพกลุ่ม และจะเป็นผลโดยตรงต่อการดำเนินกิจกรรมต่อไป นอกจากนี้ควรจะสร้างความจริงใจระหว่างสมาชิก โดยส่งเสริมให้พูดความจริงต่อกัน และควรเน้นในเรื่องการติชมภายในกลุ่ม อย่างมุ่งทำลายน้ำใจของสมาชิก ดังนั้น การพูด การซักถาม การอภิปราย ควรจะระมัดระวังเป็นอย่างดี ควรระลึกอยู่เสมอว่า " ดีเพื่อก่อ "

กิจกรรมกลุ่มนำมาใช้ในการพัฒนาบุคคล มีจุดมุ่งหมายดังนี้ (วินิจ เกตุขำ, คมเพชร ฉัตรสุภากุล , 2522)

1. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง การอยู่ร่วมกับสมาชิกอื่นในกลุ่มจะมีส่วนช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เรื่องตนเองได้ดีขึ้น เช่น รู้ความสามารถบางประการของตนเอง และรู้ข้อบกพร่องของตัวเอง
2. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เกิดความเข้าใจบุคคลอื่น เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ก็ย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และรู้จักซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น
3. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น เป็นที่ยอมรับว่างานบางประเภทจะต้องอาศัยความสามารถของบุคคลหลายคน จึงจะทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ นั้นหมายความว่าการทำงานร่วมกันจึงเป็นสิ่งสำคัญ มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

การจัดกิจกรรมกลุ่ม

1. กิจกรรมกลุ่มเพื่อการรู้จักกัน การรู้จักกันมีความสำคัญต่อการพัฒนากลุ่ม และความเป็นไปของกลุ่ม ความรู้จักกันทำให้เกิดความคุ้นเคย โกลัสมิต อันจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ตลอดจนทำงานด้วยกันได้ดี กิจกรรมประเภทนี้มักจะนำมาใช้เมื่อบุคคลเริ่มเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน มีวิธีดังนี้
 - 1.1 การแนะนำตนเองต่อกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดกลุ่มให้ทุกคนนั่งเป็นวงกลม เพื่อให้มองเห็นหน้ากันทุกคน
 - 1.2 การแนะนำตนเองและสมาชิก
 - 1.3 การสัมภาษณ์สมาชิกในกลุ่ม

- 1.4 การแนะนำตนเองโดยติดป้ายชื่อและข้อความ
- 1.5 กิจกรรมที่จะทำให้อัปเดตกันเป็นพิเศษ กิจกรรมนี้จะส่งเสริมให้บรรยากาศในกลุ่มมีความสนุกสนาน
2. กิจกรรมกลุ่มเพื่อการรู้จักตนเอง ในขณะที่บุคคลอยู่รวมกลุ่มมีเทคนิคเกี่ยวกับการทำให้รู้จักตนเอง การรู้จักตนเองนั้นบางครั้งบุคคลก็สามารถรู้ด้วยตนเอง แต่ในบางกรณีอาจจะต้องให้บุคคลอื่น ๆ ช่วยกันให้ข้อมูล จึงจะทำให้การเรียนรู้ของตนเองได้สมบูรณ์มากขึ้น
3. กิจกรรมกลุ่มเพื่อการเข้าใจบุคคลอื่น กิจกรรมการเข้าใจบุคคลอื่นนั้น จะช่วยส่งเสริมให้สมาชิกแต่ละคนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรามากขึ้น (Empathy) นอกจากนั้นยังฝึกให้สมาชิกมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น ๆ มากขึ้น
4. กิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การที่บุคคลจะทำงานร่วมกันได้ดีนั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น ความเข้าใจซึ่งกันและกันของสมาชิก การรู้จักการให้และรับ การสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสริมให้บุคคลทำงานร่วมกันได้ดีนั้น จะต้องพยายามทำกิจกรรมหลากหลาย เพื่อให้แต่ละคนได้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งในสิ่งที่ต้องการจะปลูกฝัง

กิจกรรมกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของการบำบัดฟื้นฟูเพื่อเลิกยาเสพติด กิจกรรมกลุ่มช่วยให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมกันที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน อันจะนำไปสู่ความสมัครสมาน กลมเกลียวกัน ความเข้าใจต่อกัน กิจกรรมกลุ่มที่บ้านพิชิตใจได้จัดเป็นตารางกิจกรรมประจำวันสำหรับผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ กลุ่มประชุมเช้า (Morning Meeting) , การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม (Counseling Group) , กลุ่มฟื้นฟูสภาพจากการใช้สารเสพติด (Addiction Recovery Group) , กลุ่มบำบัด (Group Therapy) , กลุ่มปรับความเข้าใจ (Encounter Group) , กลุ่มการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน (Community Phase Meeting) , กลุ่มการเรียนรู้ทักษะชีวิต (Life Skill) , กลุ่มเพื่อน (Peer Group) และกลุ่มที่มงานต่าง ๆ ฯลฯ

ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ต่างมุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน และนำไปสู่การแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ เพราะได้ผ่านกระบวนการระดมทางความคิดในหลาย ๆ บุคคล ดังนั้น จะทำให้การแก้ไข้ปัญหาค่าเนินไปได้ด้วยดี มีข้อผิดพลาดน้อยเพราะได้ถูกกลั่นกรองมาจากกลุ่มแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้กิจกรรมกลุ่มของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีผลต่อการพัฒนาบุคคลในด้านต่างๆ ทั้งในด้านความคิด หักคนคติ บุคลิกภาพ อารมณ์ ระบบเหตุผล และพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูได้ด้วยดี

7. แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพโดยสมบูรณ์ของบุคคล (The Whole Person Recovery)

จากสถิติพบว่าผู้ติดยาเสพติดนับแสนคนสามารถฟื้นคืนสภาพปกติได้อย่างถาวร และกระบวนการกลับฟื้นคืนสภาพนี้ เป็นสิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนค่านิยม การรับรู้คุณลักษณะให้เข้ากับสังคมได้ การปรับระบบความคิด การพัฒนาทักษะในสิ่งเกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งเรียกระบวนการนี้ว่า การฟื้นฟูสภาพทั้งร่างกายและจิตใจ (Whole Person Recovery , WPR) ซึ่งกระบวนการนี้ได้อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้ติดยาเสพติดซึ่งกำลังได้รับการฟื้นฟู ได้แสดงถึงระบบพฤติกรรม ค่านิยม อารมณ์ และอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้นำไปสู่การฟื้นฟูสภาพทั้งร่างกาย และจิตใจ

การเลิกยาเสพติดนั้นไม่ใช่เพียงแต่การรักษาอาการทางกาย และไม่ใช่เพียงแค่มุ่งดูใช้ยาเสพติดเท่านั้น หากยังต้องรวมไปถึงการปรับเปลี่ยนลักษณะการดำเนินชีวิตแบบผู้ติดยาเสพติดให้เป็นไปตามลักษณะที่สังคมยอมรับด้วย เนื่องจากวิถีชีวิตเดิมของผู้ติดยาเสพติดนั้นเป็นวิถีเฉพาะกลุ่มที่มีแนวความคิด โลกทัศน์ และลักษณะการดำเนินชีวิต (Life Style) ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากคนทั่ว ๆ ไป เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของตนเอง วัฒนธรรมคนติดยา (Addict Culture) เช่น การกินอยู่ไม่เป็นเวลา ไร้ระเบียบวินัย อยู่ไปวัน ๆ โดยไม่คิดทำอะไร ไม่มีเป้าหมาย ขาดความรับผิดชอบ ไม่รู้จักวิธีการแก้ปัญหาชีวิต ไม่ยอมปรับตัว ขาดทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นต้น ดังนั้นเพียงแต่การรักษาอาการด้วยการถอนพิษยาเพียงอย่างเดียว จึงไม่เพียงพอสำหรับการช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดให้สามารถเลิกยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุนี้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (Addiction Rehabilitation) จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อเนื่องมาจากการถอนพิษยา (สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดราชดำริ , 2537)

การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นการช่วยเหลือผู้ติดยาเสพติดที่ได้ผ่านขั้นตอนการถอนพิษยาแล้ว ให้มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้น เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สังคม และงานอาชีพ โดยมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม ปรับรับรู้คุณลักษณะให้เข้ากับสังคมได้ การปรับระบบความคิด และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความพอใจ และภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเรียกระบวนการนี้ว่า การฟื้นฟูปัญหาโดยสมบูรณ์ : WPR (Chien James and Zackon Fred , 1994)

การช่วยเหลือบุคคลให้เลิกจากยาเสพติด จะต้องช่วยเหลือทุกส่วนของชีวิตของบุคคลนั้น (WPR) เมื่อครั้งที่มนุษย์ถูกวางเงื่อนไขด้วยความสุข ความพอใจที่ได้รับจากยาเสพติด เมื่อมนุษย์เลิกยาเสพติดก็เป็นความเปลี่ยนแปลงของบุคคลนั้น และแรงจูงใจของการเปลี่ยนแปลงก็ต้องเป็นระบบเดียวกัน คือ บุคคลนั้นได้สัมผัสความสุขของชีวิตจากการไม่ใช้ยาเสพติดก็ถือว่าเป็นรางวัลชีวิตที่มีค่า (Big Prize) และยิ่งรางวัลชีวิตที่มีค่า ทรงคุณค่ามากเท่าใด ก็จะสามารถเป็นการวางเงื่อนไขใหม่ที่สนองความต้องการของมนุษย์ได้เท่าเทียมกัน ดังนั้น การทรงอำนาจของความพอใจนี้ (Powerful of Pleasure) ต้องสนองบุคคลได้ครบถ้วนให้มากที่สุด

WPR เป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่ความสมบูรณ์ของบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องเกิดขึ้นในตัวบุคคลไม่ว่าเขาจะเลิกยาเสพติดหรือไม่ก็ตาม กระบวนการพัฒนาไม่อาจหยุดนิ่งได้ ซึ่งกระบวนการ WPR ในผู้ติดยาเสพติดมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- การทำความเข้าใจกับค่านิยมเดิม และเปลี่ยนค่านิยมใหม่ให้สอดคล้องกับสังคม
- การปรับปรุงบุคลิกภาพให้เข้ากับสังคมใหม่
- การสร้างเงื่อนไขใหม่ให้กับระบบประสาทความทรงจำและความรู้สึก
- การส่งเสริมพัฒนาทักษะที่จำเป็นในสังคม

ดังนั้นกระบวนการบำบัดฟื้นฟูสภาพจิตใจ จะต้องดำเนินการตามกระบวนการฟื้นฟูสภาพโดยสมบูรณ์ของบุคคล เพื่อจะทำให้ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสามารถเกิดการพัฒนา เปลี่ยนแปลงแบบยั่งยืน ทั้งระบบความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมให้เป็นไปตามการฟื้นฟูสภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเลิกยาเสพติดได้อย่างแท้จริง และใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขต่อไปในสังคม ทั้งนี้เพราะมีสุขภาพทั้งทางร่างกายที่แข็งแรง และมีจิตใจที่เข้มแข็ง ทำให้เป็นภูมิคุ้มกันสร้างความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตที่ไกลห่างจากยาเสพติดได้เป็นอย่างดี

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วารภรณ์ สยนาหนท์ (2530) ศึกษาวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจของผู้ติดยาเสพติด เป็นการศึกษาเชิงทดลอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจของผู้ติดยาเสพติดให้โทษที่กักขังรักษา หรือรับการรักษาแบบผู้ป่วยนอก จากสถานพยาบาลในเรือนจำต่าง ๆ เพื่อศึกษาผลการพัฒนาบุคลิกภาพ ความเชื่อมั่น พฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม สุขภาพจิตของผู้ติดยาเสพติดให้โทษ และเพื่อหาแนวทางในการป้องกันการทวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำ ตลอดจนการปรับตัวของผู้เลิกยาเสพติดให้เข้ากับบุคคลและสังคมแวดล้อมได้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจครั้งนี้ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 20-40 ปี มีระดับการศึกษา ป.4-ป.7 มีอาชีพรับจ้างมากที่สุด รายได้เฉลี่ยค่อนข้างต่ำประมาณ 1,000-2,000 บาท เป็นผู้ที่มีการรักษาซ้ำถึงร้อยละ 57.78 ติดมานาน 1-3 ปี ใช้ยาเสพติดเฉลี่ยวันละ 3 ครั้ง โดยวิธีการฉีด ค่าใช้จ่ายในการซื้อขายสูงถึงวันละ 51-100 บาท และเมื่อให้ประเมินผลการรักษาในระยะสิ้นสุดการถอนพิษยา ร้อยละ 55.56 ตอบว่าการรักษาได้ผล ช่วยให้หายจากภาวะการติดยาโดยเด็ดขาด

2. ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจโดยการบำบัด และ การฝึกพฤติกรรม การแสดงออกที่เหมาะสม มีการพัฒนาบุคลิกภาพ พฤติกรรมตลอดจนมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้นมากกว่าผู้ที่ไม่ได้ รับการฟื้นฟู ฯ

3. การฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านจิตใจโดยการบำบัด จะมีผลต่อการลดความวิตกกังวลที่แตกต่าง กันเมื่อมีการเริ่มต้นให้การฟื้นฟู ในระยะเวลาที่แตกต่างกัน

4. การประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พบว่ามี ประสิทธิภาพทางเทคนิคอยู่ในระดับที่มีความพร้อมในการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดีพอสมควร รวมทั้งการประเมินประสิทธิภาพค่าใช้จ่ายจะอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยต่อหน่วยต่ำ

ศักดิ์นา บุญเปี่ยม (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง **ทัศนคติของผู้ป่วยยาเสพติดที่มีต่อการเปิดรับข่าวสาร ในเรื่องการบำบัดรักษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลธัญญารักษ์ กระทรวงสาธารณสุข** เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการทราบถึงทัศนคติของผู้ป่วยยาเสพติดที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการ บำบัดรักษา โดยนำลักษณะภูมิหลังทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการใช้สารเสพติด และพฤติกรรมการเปิดรับ ข่าวสาร มาร่วมศึกษาด้วย ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวแปรลักษณะภูมิหลังทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ เขตอาศัย อาชีพ ระดับการศึกษา จำนวนครั้งที่เข้ารับการบำบัด การต้องคดี และการไปรักษาที่อื่น มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มี ต่อการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการบำบัดรักษา
2. ตัวแปรพฤติกรรมการใช้สารเสพติด ได้แก่ ประเภทสารเสพติดที่ใช้ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ ที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการบำบัดรักษา
3. ตัวแปรพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร ได้แก่ แหล่งข่าวสาร เนื้อหาข่าวสาร ความถี่การเปิดรับ ข่าวสาร ความน่าเชื่อถือแหล่งข่าวสาร และการนำข่าวสารไปใช้ประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับทัศนคติที่มีต่อการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการบำบัดรักษา

จิรบูรณ์ บำเพ็ญนรกิจ (2536) ศึกษาวิจัยเรื่อง **มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดสารระเหย** มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษามาตรการความรู้ทางด้านกฎหมายในเรื่องการบำบัดรักษาและ ฟื้นฟูผู้ติดสารระเหย ผลการวิจัยพบว่า พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ของประเทศไทย รัฐบาลได้เร่งรีบออกกฎหมายเพื่อการแก้ปัญหา เด็กและเยาวชนใช้สารระเหยสุดคม โดยเน้นการลงโทษทางอาญา มากกว่าการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาการใช้สารระเหยเพื่อสุดคมในกลุ่มเด็ก และเยาวชนให้ลดน้อยลงได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีทฤษฎีซึ่งถือเป็นสากลว่า “ผู้ติดยาเสพติดหรือผู้ติดสารระเหยถือว่าเป็นผู้ป่วย” สมควรได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพมากกว่าใช้มาตรการลงโทษทางอาญา แต่จะเห็นได้ว่ากฎหมายสารระเหยของประเทศไทยยังไม่มีมาตรการบังคับบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพก่อนฟ้องเหมือนเช่นกรณีผู้ติดยาเสพติดให้โทษ จึงพิจารณาได้ว่าถ้านำมาตราการดังกล่าวมาใช้กับผู้ติดสารระเหยแล้วจะทำให้ผู้ติดสารระเหยลดน้อยลง เพราะเป็นวิถีทางแก้ปัญหที่ตรงประเด็นมากที่สุด

วรารณ ชุนอินทร์ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง **การพัฒนาบุคลิกภาพผู้ติดเฮโรอีนตามทฤษฎี TA ณ สถานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ประเวศ (บ้านพิชิตใจ) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม ตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์การสื่อสารสัมพันธ์ที่มีต่อบุคลิกภาพสภาวะผู้ใหญ่ของผู้ติดเฮโรอีน ผลการวิจัยพบว่า**

1. ผู้ติดเฮโรอีนมีสภาวะความเป็นผู้ใหญ่เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามทฤษฎีการสื่อสารสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. ผู้ติดเฮโรอีนที่ได้รับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์การสื่อสารสัมพันธ์ สภาวะความเป็นผู้ใหญ่ไม่แตกต่างกับผู้ติดเฮโรอีนที่ไม่ได้รับการปรึกษาเชิงจิตวิทยา

กานดา ช่วยเมือง (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง **การเปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคลตามทฤษฎีเผชิญความจริงที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของผู้ติดยาเสพติดระยะฟื้นฟูสมรรถภาพ บ้านพิชิตใจ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบผลการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคลตามทฤษฎีเผชิญความจริงที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมของผู้ติดยาเสพติดระยะฟื้นฟูสมรรถภาพ ผลการวิจัยพบว่า**

1. ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริง มีการปรับตัวทางสังคมมากขึ้น
2. ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการให้คำปรึกษารายบุคคลตามทฤษฎีเผชิญความจริง มีการปรับตัวทางสังคมมากขึ้น
3. ผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มตามทฤษฎีเผชิญความจริง และผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการให้คำปรึกษารายบุคคลตามทฤษฎีเผชิญความจริง มีการปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน